

MEMÒRIA SOBRE L'ENSENYANÇA DE DIRECCIÓ D'ORQUESTRA

(Memòria escrita per EDUARD TOLDRÀ, datada el 9 de desembre de 1944, per al concurs-oposició a la Càtedra de Direcció d'Orquestra del Conservatori Superior Municipal de Música de Barcelona.)

Fonament i finalitat de la nova Càtedra

L'ensenyança de la direcció d'Orquestra constitueix una de les més modernes facetes de la pedagogia musical. Fins fa relativament ben poc temps, aquesta ensenyança no estava inclosa en els programes d'estudis dels Conservatoris, i la formació professional dels Directors s'anava desenvolupant a través de la pròpia pràctica i experiències personals, ajudades per l'observació de les actuacions de Directors ja consagrats i per la lectura i assimilació dels consells que algunes personalitats eminentes han deixat escrits. Així doncs, tot quedava confiat en l'instint musical i en la personalitat artística de cada aspirant.

Els inconvenients de no comptar amb una sistematització pedagògica de l'activitat directorial, no cal dir que són evidents. En primer lloc, és molt difícil que l'aspirant a director pugui disposar de l'"instrument" (orquestra) necessari per a exercitar-se; però fins i tot en el cas excepcional de poder-ne disposar, és molt considerable el temps que ha d'invertir en els nombrosos tempteigs i proves que implica qualsevol aprenentatge basat en l'experimentació; finalment, encara cal considerar el fet de veure's obligat a realitzar totes aquestes experiències d'aprenentatge davant del públic dels concerts.

Això no obstant, també és veritat que, com en qualsevol altre camp de la pedagogia artística, cap disciplina docent no podrà aconseguir la "creació" d'autèntics directors, ja que és absolutament evident la vàlua primordial de l'innat temperament artístic, sobre el qual s'ha basat l'eclosió dels grans directors del segle XIX. Però la institució de la Càtedra queda plenament i satisfactòriament justificada només aconseguint que els temperaments ja dotats tinguin l'oportunitat i els mitjans per a exercitar-se, i que puguin abreujar el camí fins a la seva completa manifestació, superant fàcilment la part d'"ofici" que comprèn qualsevol actuació artística. I també queda justificada en facilitar als temperaments menys brillants el rendiment màxim de les seves possibilitats.

Per tant, constitueix un gran encert de l'Excm. Ajuntament de Barcelona -zelós mantenidor de l'excel·lent tradició pedagògica de l'"Escola Municipal de Música" i que, a més, disposa ara d'una Orquestra que pot servir de magnífic instrument docent- la decisió d'instituir la primera Càtedra espanyola d'"Ensenyança de Direcció d'Orquestra".

L'estudi de la bibliografia sobre l'art de dirigir i l'examen dels plans de treball en càtedres similars de Conservatoris estrangers, han portat al firmant a creure en la conveniència de planejar el pla docent segons les línies generals que s'exposen a continuació.

Esquema del pla docent

Tràmit previ: Examen d'ingrés

Dos cursos d'ensenyança:

1. Estudi, comentari i lectura de partitures.
2. Exercitació pràctica de la direcció.

Tràmit final: Presentació pública pràctica dels nous directors.

Examen d'ingrés

Per a poder tenir accés a les ensenyances de la Càtedra de Direcció, cal posseir una sèrie de coneixements previs sense els quals la formació professional -fins i tot en els casos dels temperaments més ben dotats- es veuria greument afectada per unes deficiències bàsiques. Aquests coneixements són els següents:

1. L'aspirant ha d'haver acabat els estudis d'un instrument.
2. Si l'instrument estudiat no és el piano, cal que l'aspirant acreditat posseir-ne, a més, un domini suficient.
3. L'aspirant ha d'haver acabat els estudis de composició i d'instrumentació.
4. L'aspirant ha de demostrar posseir coneixements suficients d'Història de la Música.

No cal dir que és del tot innecessari raonar el perquè de la conveniència que els aspirants a Director posseïxin tots els coneixements esmentats: la seva utilitat en aquesta especialització professional és absolutament evident i, d'altra banda, ho confirma la coincidència de tots els conservatoris estrangers, en alguns dels quals -i amb criteris molt rigorosos- s'efectuen, a més, concursos d'aspirants per tal de seleccionar-ne els millors.

També són circumstàncies complementàries a tenir en compte l'edat mínima d'ingrés, que podria fixar-se en els divuit anys, i la determinació del nombre d'alumnes admissibles, que -per a realitzar una tasca realment eficient- caldria limitar entre sis o vuit com a màxim.

Primer curs

Tal com ja s'ha indicat en l'esquema, la matèria docent del primer curs seria l'estudi, comentari i lectura de partitures.

Per a condensar en un breu espai els múltiples aspectes d'una matèria tan complexa, n'hi ha prou dient que el professor ha d'explicar i comentar, a tall d'exemple, partitures d'èpoques diferents, analitzant-ne l'estructura i les característiques, l'estil que cal imprimir a la interpretació, els episodis que cal subratllar, els possibles vicis en els quals es pot caure, els passatges que presenten especials dificultats d'execució o determinats perills d'amanerament, etc. Després, el professor atribuirà a cada alumne una partitura concreta i diferent perquè -paral·lelament a allò que ell ha fet en les classes- l'estudi i pugui fer-ne més tard, a classe, els pertinents anàlisis i comentaris.

Com a complement pràctic d'aquests estudis de caràcter teòric, els alumnes interpretaran algunes partitures al piano amb dos o tres pianos dirigits pel professor; cada alumne s'encarregarà d'una família instrumental (corda, fusta, metall), donant a l'execució un caràcter merament impersonal i només seguint les indicacions dinàmiques i agògiques fetes pel professor, el qual, d'aquesta manera, els demostrarà els mitjans eficients per a assenyalar les matisacions de la interpretació a través del gest.

Per l desenvolupament d'aquesta tasca tan sols esbossada en les presents línies, hi ha matèria suficient per a omplir les ensenyances del primer curs, que ha de constituir per als alumnes -mitjançant la superació de les dificultats en el desxifratge de les partitures- el pas previ i imprescindible per a poder-se llençar, posteriorment, a dirigir-les.

Les classes d'aquest primer curs haurien de ser setmanals i d'una hora.

Segon curs

En el segon curs, els alumnes s'iniciaran en l'exercitació de l'art de dirigir, sempre sota el control immediat del professor.

Aquesta tasca d'iniciació, cal començar-la amb el mateix sistema del curs anterior d'execució d'obres a dos o tres pianos, però ara dirigides successivament per cadascun dels alumnes. Quant als executants, caldrà que cadascun d'ells hagi estudiat tots els grups instrumentals de l'obra escollida, sense saber per endavant quin els serà assignat a l'hora de la classe.

Més tard, i quan el professor consideri que ja s'han superat les dificultats inicials, els alumnes començaran a exercitar-se directament amb l'Orquestra Municipal, la qual estarà a disposició de cada alumne -durant un breu període de temps- en cada una de les classes setmanals.

La tasca docent de la gramàtica gestual s'inicia obligant a l'alumne a moure únicament el braç dret i limitant-lo a marcar el compàs i a adquirir la tècnica elemental de l'execució: gestos inicial i final, indicació de "fortes" i "pianos", canvis de moviment, calderons, etc. En alguns Conservatoris s'arriba a l'extrem -quant a l'exclusiva utilització del braç dret- d'obligar als alumnes a dirigir amb la mà esquerra i la butxaca.

Més tard, es comença a deixar en llibertat la mà esquerra i es permet que vagi intervenint progressivament en la gesticulació, fins a convertir-la insensiblement en un eficaç mitjà d'expressió.

No cal dir que tota aquesta tasca ha de ser realitzada sempre amb el control directe i continu del professor, el qual anirà interrompent les execucions amb els seus comentaris sobre les deficiències observades i la manera de superar-les.

En alguns Conservatoris es col·loca -en l'aula on els alumnes s'exerciten dirigint interpretacions fetes al piano- un gran mirall destinat a que els deixebles puguin observar-se directament i, d'aquesta manera, corregir i depurar l'estètica del gest.

Presentació pública

Dintre del mateix pla de treball de la Càtedra, caldria celebrar, a finals de curs, un concert públic en el qual dirigissin l'Orquestra Municipal tots els alumnes que haguessin acabat satisfactòriament les ensenyances de direcció.

La celebració d'un concert públic i els assaigs intensius del seu últim període de preparació, donaria als futurs directores una primera i fructífera experiència d'actuació professional. D'altra banda, el mateix fet del concert els donaria l'oportunitat de superar possibles timideses i una sensació pràctica de l'exercici del sentit de la responsabilitat.

Tal com ja s'ha indicat al principi, l'escrit present només esbossa les línies generals del pla docent que podria desenvolupar-se des de la Càtedra d'Ensenyances de Direcció d'Orquestra. La mateixa complexitat de la matèria, les diferències temperamentals dels alumnes i la inexistència -en aquest camp- d'antecedents pròxims, no permet encara l'estructuració d'un pla més detallat i complet, que només el resultat de les primeres experiències i el bon criteri del titular de la Càtedra podria, més tard, perfeccionar i perfilar-ne tots els detalls.

De totes maneres, el firmant considera haver exposat suficientment -tal com exigeixen les Bases del Concurs convocat per l'Excm. Ajuntament de Barcelona -el concepte que té format sobre aquesta Càtedra i sobre la tasca docent que cal que en ella es realitzi.